

**Швець В. А.**

КПІ ім. Ігоря Сікорського

**Глущенко Я. І.**

к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки

## **АНАЛІЗ ОСНОВНИХ КАТЕГОРІЙ ЗАГАЛЬНОГО ФОНДУ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ ЗА 2023 РІК**

В умовах сучасності та повномасштабного вторгнення, яке відбувається з періоду початку 2022 р., категорія українських публічних фінансів опинилася під війнятковим тиском. Дана агресія з боку РФ спричинила не лише вагомі економічно-соціальні втрати, але й істотні зміни у структурі та пріоритетностях фінансової системи України. За загальною оцінкою Світового банку, сукупні необхідності сектора фінансів у контексті відновлення та перебудови оцінюються в 2,3 млрд. дол. США на термін впродовж 10-ти років [1]. Відповідно, і гострими проблемами перед місцевим бюджетуванням постали виклики стосовно фінансової галузі їхньої роботи. Маючи на меті забезпечення соціально-економічної стабільності та процвітання громадськості, були скуті серйозними лімітаціями у власних доходах, діях. Все ще актуальною є необхідність активного пристосування до інакших обставин.

Загалом, виконання місцевих бюджетів за повний 2023 р. вказує на все більші податкові надходження. Узагальнений приріст доходів загального фонду без трансфертів по місцевих бюджетах становить +11,0% у порівнянні із з 2022 р., що становило +43,8 млрд. грн. Базовим ресурсом покращення ситуації було збільшення податкових надходжень за рахунок загальнодержавного перерозподілу місцевих податків та зборів. До прикладу, податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), що з різною валідацією відсотковості повертається до кожної громади, та сумарно склали майже 65% структури фактичних надходжень до загального фонду місцевих бюджетів за 2023 р., єдиного податку, що різниться в залежності від групи ФОП, та акцизного податку. Приріст надходжень від ПДФО сумарно склало 6,3%, від єдиного податку — 18,2%, від акцизного — 63,3% [2].

Якщо говорити більш детально, то єдиний податок за обидва роки зростав. В 2022 р. — на 2,1%, у 2023 р. — на 18,2%. Громади, що розвивають економіку, підтримуючи процвітання та розвиток місцевого бізнесу і підприємництва, також проявляють більш сталий приріст надходжень. Це такі області із найвищими темпами приросту надходжень ЄП за 2023 р., як: Миколаївська, Кіровоградська, Полтавська. До прикладу, інтенсифікація розвитку МСП (малого та середнього підприємництва) у їхніх межах створює базис для зростання цього податку, який у 2023 р. сягнув майже 13% загальної структури податкових надходжень місцевих бюджетів [2].

Показники акцизного податку у 2022 р. показували тенденцію знижуватись через податкові пільги (зокрема нульову ставку на пальне з квітня по вересень), що спричинило пониження на 26,7%. Однак у 2023 р. надходження від акцизного податку різко зросли на 71,2%, досягнувши 22,4 млрд грн. І якщо у 2022 р. динаміка була позитивною лише для Черкаської та Чернівецької громад, то ситуація покращилась у 2023 р. — негативними залишилися показники для Луганської (-97%) та Херсонської (-32,6%) областей.

Незначне зниження у категорії податків на майно у 2022 р. (-9%) було зумовлене законодавчими змінами та звільненням від сплати у регіонах бойових дій, окупованих територіях, що включало в себе не тільки податок на нерухоме майно, а й плату за землю, що у 2022 р. становила 29,6 млрд. грн, зменшившись на 16,2% порівняно з попереднім періодом. У 2023 р. спостерігались стабілізація, адже плата за землю збільшилася на 16,8%, склавши 34,5 млрд грн., а також позитивна динаміка приросту доходів місцевих бюджетів з податку на нерухоме майно, що установилася на рівні +19,1% [2]. Дані наслідки стали гарантом допоміжних фінансових можливостей для місцевих громад, яким таки вдалося зосередити фінанси на реалізацію основних програм, у тому числі утримання належних рівнів наступних категорій: освіти, охорони здоров'я, соціально-економічної безпеки та безпеки регіонів.

Стосовно зборів, наприклад, туристичного, за висловленнями Державного агентства розвитку туризму України (ДАРТ), за I півріччя 2023 р. місцеві бюджети одержали понад 85 млн. грн турзбору, а це на 23% більше у порівнянні із тим же періодом 2021 р., за часів пандемії COVID-19. Найбільші надходження зафіксовані у Львівській (20,4 млн грн), м. Київ (14,2 млн грн), та Закарпатській (9 млн. грн) областях. Водночас у 15 регіонах України відбулося зменшення обсягів даного збору, найбільше — у Луганському, Херсонському, Донецькому і Миколаївському регіонах [4].

Не зважаючи на приріст доходів в загальному, громади держави постали перед нелегкими задачами, адже, наприклад, частка місцевих бюджетів у зведених доходах бюджету зменшилася на -6,6% у 2023 р. порівняно із попереднім, 2022 р., що, насправді, спрямувало цей показник до рівня початку 2010-х рр [3]. Каузальним фактором для такого скорочення стало вилучення податку з доходів фізичних осіб, на користь військових структур, тобто держбюджету, що вельми понизило потенціал громад для застосування цих коштів на виконання своїх запитів і вимог. Необхідно також згадати і про громади на територіях, де ведуться активні бойові дії, або про звільнені від російських окупантів регіони. І всі вони мають значні втрати через деструкцію інфраструктурних об'єктів та суттєвий приріст видатків у сфері соціального обслуговування та для ВПО (внутрішньо переміщених осіб).

Якщо брати до уваги позитивні децентралізаційні напрями, важливим є майбутнє пониження залежності місцевих бюджетів від держтрансфертів, перерозподілу доходів на користь територіальних громад. Запровадження норм Бюджетного кодексу, які дадуть змогу підвищити частку місцевих податків у загальній структурі доходів, є ще одним ступенем до фінансової стабільності місцевих бюджетів. Приріст доходів місцевих бюджетів показує, що регіони, які не постраждали від бойових дій, продемонстрували належний ступінь фінансової витривалості, який, з урахуванням та виправленням усіх помилок, та все ж варто використовувати як приклад у подальшому економічному розвитку.

Отож, проаналізувавши вище сказане, можемо стверджувати, що виконання місцевих бюджетів за 2023 р. показує наступне: децентралізація залишається важливим фактором для гарантування фінансової незалежності регіонів, але для покращення ефективності застосування ресурсів під час повномасштабного вторгнення, потрібно вводити нові системи перерозподілу та сталості доходів, аби змогли захистити місцеві бюджети від зовнішньо факторних шоків. Важливим є впровадження також стратегії, що зможе посилити автономію громад та дозволить їм зберегти фінансову стабільність, а також підтримує підприємницькі інновації, ідеї регіонально, що потенційно зможе стати базисом для економічного відновлення та розвитку України в майбутньому.

#### Перелік посилань:

- 1) Швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення. RDNA3. *World Bank Group*. 2023. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099021324115085807/pdf/P1801741bea12c012189ca16d95d8c2556a.pdf> (дата звернення: 02.11.2024).
- 2) Виконання доходів місцевих бюджетів за 2023 р. *Міністерство фінансів України*. 2024. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%94%D0%BE%> (дата звернення: 03.11.2024).
- 3) Виконання доходів місцевих бюджетів за 2022 р. *Міністерство фінансів України*. 2023. URL: <https://mof.gov.ua/uk/vykonannia-dokhodiv-mistsevykh-biudzhetyv> (дата звернення: 04.11.2024).
- 4) До бюджету громад за I півріччя 2023 року надійшло понад 85 млн грн туристичного збору. *Державне агентство розвитку туризму України*. 2023. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/do-byudzhetu-gromad-za-i-pivrichchya-2023-roku-nadiyshlo-ponad-85-mln-grn-turistichnogo-zboru> (дата звернення: 05.11.2024).